

Anna Paterek

dr, Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego

ORCID 0000-0002-5777-9129

WSPÓŁPRACA W STOSUNKACH MIĘDZYNARODOWYCH. WPROWADZENIE

Niniejszy czwarty tom „Krakowskich Studiów Międzynarodowych” podejmuje próbę interdyscyplinarnego podejścia do badań nad współpracą międzynarodową, zweryfikowania teoretycznych podstaw, pozwalających na zrozumienie, dlaczego i w jakich warunkach współpraca ta jest możliwa, a także skuteczna. Autorzy publikujący w tym numerze wyodrębniają najważniejsze nurty badawcze posiłkując się wielozdziedzinową literaturą przedmiotu, tak by ukazać mechanizmy kooperacji na arenie międzynarodowej, wyeksponować uwarunkowania lepszego funkcjonowania instytucji międzynarodowych, czy możliwości i granice kształtowania „globalnej” bądź „europejskiej” tożsamości przez pryzmat koncepcji na pograniczu politologii, socjologii, socjopsychologii, czy ekonomii. Zaproponowane ujęcia kreują wieloaspektowy obraz współpracy międzynarodowej, a także wskazują przyczyny jej ograniczeń i perspektywy rozwoju we współczesnych uwarunkowaniach.

Globalne wyzwania – zmiany klimatyczne, upadłość państw, destabilizacja rynków finansowych, zapobieganie pandemiom – wymagają skoordynowanej odpowiedzi i działania w nowej jakości globalnej, w tym na rzecz regionalnej współpracy. Przykłady udanej globalnej kooperacji wydają się być raczej wyjątkiem. Trzeba nam mówić o erozji prawa i opartego na współpracy systemu międzynarodowego, o narastaniu globalnych nierówności, o tendencjach protekcyjnych i nacjonalistycznych. Słabnie zaufanie obywateli do systemów demokratycznych,

wzrasta przychylność dla rozwiązań narodowych i zamykania granic w obliczu wyzwań globalizacji. Z obserwacji i analiz aktualnej polityki międzynarodowej rysuje się obraz nadchodzącego nieładu i postaw wycofania.

Już na początku 2011 r. Ian Bremmer, przewodniczący *think-tanku Euroasia Group* i David Gordon, Dyrektor ds. Badań, wysunęli tezę o wkroczeniu w nowy globalny porządek: erę G-Zero, w którym żadne państwo czy grupa państw nie ma możliwości wywierania politycznego i gospodarczego nacisku w określaniu międzynarodowej agendy¹. Pesymistyczna wizja ery G-Zero to ideologiczna konfrontacja i geopolityczna rywalizacja, w której każde państwo dba tylko o siebie, lekceważąc globalne dobra wspólne bardziej niż dotychczas. Rok 2017 określony został przez *Euroasia Group* okresem „geopolitycznej recesji”². Tym samym niepowodzenia współpracy i podważanie fundamentów liberalnego porządku międzynarodowego dominują w teoretycznych ujęciach stosunków międzynarodowych w drugiej dekadzie XXI w. Zawężenie się badawczej optyki obecnych kryzysów współpracy międzynarodowej ogranicza twórczy potencjał rozwiązań dylematu rosnących globalnych współzależności przy równoległej stagnacji globalnej kooperacji.

Tom otwiera tekst Fabio Serricchio, pt. *Postawy wobec Unii Europejskiej w państwach Europy Wschodniej po kryzysie gospodarczym*. Autor koncentruje się na czynnikach determinujących poparcie obywateli dla europejskich instytucji, zwłaszcza tych służących kształtowaniu się europejskiej tożsamości. Opiera swoją hipotezę na założeniu, że wraz ze wzrostem poziomu identyfikacji z UE wzrasta skłonność do utożsamiania się z europejskimi instytucjami i tym samym rozwija się poczucie zaufania w stosunku do nich. Niemniej akceptacja wspólnotowej polityki i lojalność obywateli w stosunku do UE jest wciąż słaba, o czym świadczą rosnący wpływ sił nacjonalistycznych i populistycznych, czego przykładem są chociażby wyniki wyborów parlamentarnych we Włoszech w marcu 2018 r. Autor podkreśla, że po kryzysie 2008 r. proeuropejskie postawy determinują w większym stopniu czynniki ekonomiczne, a nie poczucie wspólnoty. Wybory do Parlamentu Europejskiego w maju 2019 r. będą swoistym miernikiem poparcia społeczeństw dla procesu integracji europejskiej.

Współpraca w ramach Unii Europejskiej i cel kształtowania bezpiecznego sąsiedztwa jest jedną z przesłanek niemieckiego zaangażowania na rzecz europejskiej perspektywy państw Bałkanów Zachodnich, które podejmuje w swoim artykule Krzysztof Malinowski. Wsparcie integracji państw bałkańskich z UE podporządkowane zostało priorytetowi stabilizacji i normalizacji stosunków między państwami regionu przy jednoczesnym zachowaniu zasady warunkowości, napędzającej lub wymuszającej reformy demokratyczne i wolnorynkowe.

¹ <https://www.eurasiagroup.net/media/top-risks-for-2011-g-zero-tops-the-list> [dostęp: 10.11.2018].

² <https://www.eurasiagroup.net/issues/top-risks-2017> [dostęp: 10.11.2018].

Krzysztof Żarna przez pryzmat determinantów polityki zagranicznej, przedstawia racjonalne interesy Republiki Słowackiej prowadzące do kooperacji i członkostwa w organizacjach w pierwszych latach jej istnienia. Do najważniejszych czynników, mających wpływ na rozwijane formy współpracy międzynarodowej zalicza: relacje z Węgrami w perspektywie historycznej, brak personelu dyplomatycznego oraz wielonarodowościowy charakter państwa.

Kolejne dwa artykuły podejmują określone aspekty międzynarodowej współpracy militarnej. Beata Przybylska-Maszner w tekście pt. *Współpraca międzyinstytucjonalna UE–NATO – nowe ramy na rzecz wzmocnienia zdolności obronnych UE po roku 2012* opisuje zarówno zmiany istniejących więzi współpracy pomiędzy obiema organizacjami, obszary współpracy, jak i czynniki je determinujące. Zmiany w środowisku międzynarodowym prowadzą do degradacji funkcjonujących w nim struktur liberalnego porządku, opartych na dyplomacji, budowie zaufania i prawie międzynarodowym. Kształtujący się nowy porządek świata cechuje przeświadczenie, że konwencjonalna transatlantycka polityka bezpieczeństwa nie jest gwarantem jego stabilności w erze globalnych współzależności. Jednak, jak konkluduje Autorka „żadne obecnie podejmowane działania UE nie zastąpią zdolności sojuszniczych NATO”. Do tego wątku nawiązuje również Maciej Klisz w artykule pt. *Regionalna obrona terytorialna – możliwości i szanse współpracy*, opisując wybrane formy współpracy wojskowej w regionie Europy Północno-Wschodniej, ich ograniczenia oraz perspektywy rozwoju.

Mira Malczyńska-Biały, podejmując problematykę ochrony konsumentów podczas zawierania transgranicznych umów kupna-sprzedaży (na odległość) w polityce konsumenckiej Unii Europejskiej po 2007 r., obok gospodarczego wymiaru współpracy państw członkowskich, ukazuje wymierną korzyść integracji europejskiej, która może stać się źródłem pozytywnej identyfikacji UE nie tylko dla unijnych obywateli. W przekonaniu Autorki „zaufanie konsumentów do funkcjonowania rynku wewnętrznego, a w szczególności poczucie bezpieczeństwa podczas dokonywania zakupów transgranicznych przyczyni się do postrzegania UE jako bezpiecznego kierunku dla handlu elektronicznego z innych części świata”.

Do postulatu wzmocnienia międzynarodowej roli UE w zarządzaniu kryzysowym nawiązuje analiza Anny Diawoł-Sitko *Bliskowschodni proces pokojowy 25 lat po porozumieniu z Oslo – rola Unii Europejskiej*. Autorka argumentuje, że „realny wpływ na rozwiązanie konfliktu izraelsko-palestyńskiego w znacznym stopniu definiuje znaczenie Europy na arenie międzynarodowej i przyszłość polityki zagranicznej i bezpieczeństwa”, co jednocześnie wymaga od państw członkowskich „większego zaangażowania i większej odpowiedzialności, którą (...) obecnie nie do końca chcą na siebie wziąć”.

Niezwykle interesujący aspekt uwarunkowań współpracy regionalnej na Bliskim Wschodzie i w Afryce przedstawia Jerzy Zdanowski, obrazując problem dostępu do zasobów wody w tych regionach, prowadzący do sporów i wojen. Autor omawia jego znaczenie na przykładzie nierozwiązanego od 1947 r. konfliktu

arabsko-izraelskiego oraz napiętych relacji państw basenu Tygrysu i Eufratu oraz Nilu. Przypomina o dobrej współpracy realizowanej przez państwa Rady Zatoki (GCC) na rzecz pozyskiwania wody pitnej z morskiej oraz racjonalnej gospodarki zasobami w drodze recyklingu.

Z kolei Krzysztof Koźbiał analizuje znaczenie współpracy rozwojowej w polityce zagranicznej Konfederacji Szwajcarskiej na przykładzie jej zaangażowania w państwach Kaukazu Południowego. Pomoc rozwojowa dla Armenii, Azerbejdżanu i Gruzji postrzegana jest jako przejaw realizacji instrumentarium *soft power*. Co więcej, współpraca ta wykracza poza ramy pomocy rozwojowej – Szwajcaria pełniła skutecznie rolę mediatora w konflikcie gruzińsko-rosyjskim i turecko-armeńskim.

Dwa kolejne teksty poświęcone zostały różnym spojrzeniom na współpracę z Królestwem Jordanii. Kształtowanie się jordańskiej tożsamości narodowej jako szczególnego źródła determinującego współpracę Królestwa Jordanii ze światem arabskim w uwarunkowaniach historycznych i politycznych niezwykle ciekawie zarysowuje w swoim artykule Katarzyna Brataniec. Z kolei Bartosz Wróblewski ukazuje zaangażowanie Wielkiej Brytanii i USA w Królestwie Jordanii przez pryzmat ich wpływu na stabilizację państwa haszymidzkiego. Autor dowodzi, że współpraca z Wielką Brytanią „umożliwiła powstanie i rozwój państwa jordańskiego i odegranie przez nie istotnej roli w regionie”, a „sojusz z Waszyngtonem służył umacnianiu stabilności monarchii”, jednakże jej „ceną było dostosowanie swej polityki do woli mocarstw”.

Kolejne analizy uwarunkowań współpracy międzynarodowej kierują uwagę badaczy w region Azji i Pacyfiku. Marcin Lasoń na przykładzie projektu Te Mato Vai, realizowanego w ramach partnerstwa trójstronnego przez Nową Zelandię, ChRL oraz Wyspy Cooka, przybliży nowozelandzkie koncepcje przyszłych form współpracy, pozwalające na sprostanie pojawiającym się wyzwaniom polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. W tym przypadku, zdaniem Autora, jest to wyjście naprzeciw rosnącemu wpływowi Chińskiej Republiki Ludowej na Południowym Pacyfiku.

Do wyzwań związanych ze wzrostem pozycji gospodarek wschodzących, który może być postrzegany jako utrudniający współpracę, bowiem takie państwa jak Chiny czy Indie mogą zmienić zasady i instytucje funkcjonującego porządku międzynarodowego zgodnie z własnymi interesami i wartościami, bądź je w całości zakwestionować, nawiązuje również kolejny artykuł. Dariusz Zdziech wyczerpująco omawia nowe otwarcie „Quad” i jego znaczenie dla Australii. Czterostronny Dialog na temat Bezpieczeństwa pomiędzy Australią, Japonią, Stanami Zjednoczonymi i Indiami jest odpowiedzią na „rosnącą siłę i asertywność Chin” i co więcej, zdaniem Autora, „kluczem do siły «Quad» jest nie tylko ASEAN, ale także Indie”, ponieważ „tylko w ten sposób «Quad» może stać się gwarantem bezpieczeństwa w regionie, jak również tworzyć alternatywę dla chińskiego projektu pasa i szlaku”.

Kompleksowość problemów, którym należy sprostać, od zmian klimatu do kwestii związanych z pokojem i bezpieczeństwem, stabilność systemu finansowego czyni globalną współpracę bardziej skomplikowaną. Funkcjonujące instytucje, relikty okresu dominacji Zachodu, mogą nie być w stanie im sprostać. Elżbieta Majchrowska stawia pytania o rolę i dalsze losy Światowej Organizacji Handlu jako dotychczas nadrzędnego forum negocjacyjnego w handlu światowym. Brak uzgodnień XI KM „utwierdziło w przekonaniu o kryzysie na forum wielostronnym”. Niemniej Autorka przekonuje, że „dla 164 państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego, które reprezentują różne potrzeby, zdolności i interesy «multi-speed» WTO potrzebne jest bardziej niż kiedykolwiek”. Tom zamyka tekst Jowity Świerczyńskiej, na temat Instytucji Upoważnionego Przedsiębiorcy (AEO) i jej wpływu zarówno na ułatwienie, jak i bezpieczeństwo międzynarodowej wymiany handlowej.

W części *Sprawozdania* Joanna Siekiera relacjonuje przebieg międzynarodowej konferencji International Conference On Disaster And Military Medicine, która odbyła się w Düsseldorfie podczas prestiżowych targów medycznych MEDICA w dniach 13 i 14 listopada 2018 r.